

A filmben — az egyes jelenetek rendkívül dekoratív festői értékein túl — eddig csak Abel Gance által megpendített újdonságot hoz Volkoff rendezése: az egésznek *filmszerűen melódikus* felépítését. Három nagy tételre oszlik ez a film. Az elsóban a főszólamot a barna tónusú képek viszik, melyek meleg, tiszta plasztikájú formaadásukkal hangulatosan hatásosak. A kontrapunkt: az éjszakai jelenetsor. A képek sikerült *viraszírozása* megkapóan érzékelteti a holdfényt. A film harmadik «tetele» hasonló az elsőhöz. A középső színes, ami jól illik e mesetémához és tobzódó színeivel a filmszerűen festői hatásuk ügyes fokozása... Egy-egy accelerandója Volkoffnak a filmrendezés és «vágás» (montage) remeke! Mindjárt a film elején az a tánc, amit a varázs-sípra táncol Ali felesége, inasa, kutyája: ritmusban kitűnő. (Ugyanezt a motívumot Volkoff a film végén még egyszer visszahozza széles hangszerelesen!)

Ez a film valósággal megbonthatatlán zenei egész! Egy-egy rész kivágása nemcsak a mesét csorbítja, hanem a rendezői kompozíciót is tönkreteszi. Természetes tehát, hogy a magyar példányt megkurtították!

(Berlin.)

Németh Antal.

Képzőművészeti szemle.

Vadász Miklós emlékkiállítás. Majdnem négyszáz rajz, pasztell, vízfestmény mutatja be a Nemzeti Szalonban Vadász Miklósnak, a tavasszal elhunyt grafikusnak munkásságát. Néhány, az utolsó években készült pasztellarcképe is látható. Ujság számábanálunk tulajdonképpen csak ezek mennek, de azért is jelentősek, mert összefoglalják törekvéseit. Ezek nem valami széles témakört öleltek fel, mert Vadász tárgyait legtöbbször csak a színházi és félvilági élet köréből választotta, ezeknek volt gyorskezü, témáit feminin könnyedségbe és nagyvilági előkelőségbe öltöztető megrajzolója.

Volt egy idő, amidőn nálunk egyesek majdnem az évig magasztalták látásmódjának szinte csálhatatlan biztosságát és ábrázolásának meglepő erejét, amit azonban ez az összefoglaló kiállítás aligha igazol. Nevét szerették a félvilági élet legkiválóbb francia megrajzolóinak nevével együtt emle-

getni, pedig mellettük Vadász csak jelentéktelen ismétlés. Nem kell épen Toulouse-Lautrec nevét említeni, aki mellett törpe, mert Legros, Forain, Pulbot szintéig sem ért el, ezek mesterségbeli tudásának ügyes, de nem egyenlő értékű ellesésével lett szexuálhumorisztikus lapok gyors, sokat terhelő kedvelt illusztrátorává.

Mert alapjában mindig csak illusztrátor volt Vadász Miklós, az életnek is csak illusztrátora, aki képeket rajzolt hozzá, de nem alkotott belőle képeket. Legnagyobb fogyatékosága az volt, hogy önálló, mások művészetétől elhatárolódó művészeti kifejezőmóddal nem jutott el, bizonytalanul hol erre, hol arra csúszott, arra, amerre legutolsó művészeti tapasztalatai éppen vezették. De viszont mindig folyamatos, sima, könnyed, csinos tudott lenni és így könnyen beférkőzött a tetszetőséget minden egyéb követelmény elé helyező nagyközönség kegyeibe. Fel fogása kezdetben inkább az élesen józan tárgyilagosság, mint az édeskészség felé vezetett és ezt az objektivitást némi fölényes, vagy máskor fáradtas cinizmussal tudta fűszerezni, utóbb azonban, amidőn szép fiatal nők megrajzolására szánta ideje legnagyobb részét, már nem tudott menekülni az ebben a témakörben olyannyira veszedelmes édeskészség elől, úgy hogy előbb említett női pasztellképei, oleos fogásokkal festett, legkülönbözősebb, legszablonosabb ábrázolásai váltak, melyeknek vajmi kevés közül van az emberábrázolás igazi művészetéhez. Szirupos színek, elegánsan omladozó vonalak, felületes anyag és még felületesebb lélekábrázolás majdnem a divatlap-illusztrációk színvonaláig nyomja le ezeket a képeket. Pedig volt Vadász Miklós művészetének egy pár mélyebből fakadó és a külső nagy sikert szerzőknél nemesebb tulajdonsága is. Tíz-tizenöt évvel ezelőtt, úgy látszik inkább csak a maga mulattatására készített rajzainak, vagy akvarelljeinek némelyikéről pillanatnyi helyzetek biztos meglátásának néha-néha meglepő ereje érzik; szín és rajzbeli leheltszerű finomságok ötlenek szemünkbe, amelyeket a rutin gyors mun-

kájának lélektelensége később letörtült képeiről. Külföldi éveinek virtuózkodásra csábító sikerei nem voltak hasznára, ideig-óráig a divat szárnyaira segítették ugyan, de azért elég nagy árat kellett fizetnie. Művészete a magyar grafika történetében így csak afféle szerepet tölt be, mint az irodalomában a kabarék nagy sikerhez jutott verseinek és dalainak legtöbbje, amelyek fénykorukban annyit forogtak mindenki száján, és olyan könnyen elvásódók voltak, hogy végül teljesen elkoptak.

Balló Ede másolatai a Szépművészeti Múzeumban. Ailyen egyszerű technikai feladat szoborművek formában tökéletes reprodukálása, viszont olyan nehéz a festményeké. Az olajfestmények mélységét, színeik csillogását, világító erejét, a technika mai napig még csak megközelítő hűséggel sem tudta reprodukálni, a hű megisméltésnek ma is csak a festő készítette másolat az egyetlen módja.

Azok az olvasóink, akik külföldi képtárakban megfordultak, mert nálunk csak ritka holló a másoló, bizonyára gyakran bosszankodtak, hogy hány kontár küszködik a remekművek utánoztatásával és csak a legritkább esetben bukkanhattak egy-egy olyan másolóra, aki legalább hozzávetőleges hűséget tudott elérni. Ez alapján nem is csoda, mert a jó másolás egyrészt nagyon komplikált technikai feladat, másrészt nem kevésbé nehéz művészi teljesítmény is. Türelmes elmélyedéssel kell megállapítani a másolásra választott festmény technikai létrejöttének összes körülményeit, mert ugyanazt a hatást csak úgy lehet elérnünk, ha ugyanazokat az eszközöket alkalmazzuk. Például egy lazúrozva megfestett, számos rétegből egymásra felrakott Tiziano-képet hiába próbálnánk alla prima utánozni. S ha a technikai titok már megvan is fejteve, következik a teljesen hű felrajzolás, a színek kikeverésének és felrakásának feltétlen biztosságot kívánó munkája, ám de mindezt a szorgos iparkodás mit sem ér, ha a kép nem hasonló temperamentummal készül, mint annak idején az eredeti. A jó másolóknak

tehát olyan jó színésznek is kell lennie, aki lehetőleg mélyen beleéli magát mintaképe lelkébe; ma sejtelmesen borongónak kell lennie, míg Rembrandttal a realitásból font tündöklő álmok világában jár, holnap épen olyan otthonosan kell mozognia Velasquez hidegfényű léleklátásában, vagy ugyanolyan naiv szívvel és aprólékos szeretettel kell körülrajongania a világ alighogy felfedezett szépségeit, mint ahogyan azt a primitívek mindenütt tették. S ha a másolóknak jellegzetes művészi egyénisége is van, amely mindent saját képre szokott formálni, meg kell felekednie maga magáról, nehogy másolat helyett ismét csak önönmagát fesse, mint ilyen alkalmakkor Rubens tette; summa summarum a jó festményképia majdnem olyan nehéz és ritkán sikerülő dolog, mint a jó versfordítás.

A legjobb másolók mindig azok voltak, akik a világot meleg szeretettel átfűtött, alázatos realizmussal, nagy technikai készséggel és a részletekre kiterjedő gondos megfigyeléssel ábrázolták. Ilyen művészek közé számíthattuk mindig *Balló Edét* is, aki huszonöt év óta szenvedélyes szeretettel, másolja az európai képtárak régi mesterének képeit. Mintegy száz másolatot készített róluk, amelyek közül most a németalföldi olajfestés átmeneit mutatja be legelső kezdetétől, Van Eycktől, legmagasabb fokáig, Rembrandtig, Franz Halsig. Az e pólusok közé esőkből Van der Weyden, az ifjabbik Holbein, Amberger, Rubens, Ruysdael, Hobbema, Vermeer van Delft képeire esett választása. A másolásban nem iparkodott a képek színeinek öregedésével és különösen a lakkrétegek sárgulásával együttjáró galériatónust is teljesen utánozni, a fehér színeket tisztábbra vette és mint mondja, arra törekedett, hogy nem a régiséget, hanem az eredetinek *lényegét* magyarázza. Ha végignézzük *Balló* mester másolatait, méltán büszkék lehetünk rájuk. Egyesítik magukban mindazokat a követelményeket, melyeket imént felsoroltunk; a maguk nemében valóságos remekművek, mert a legtöbb esetben bámulatosan meg-

közelítik az eredetét, ami nyilván annak volt köszönhető, hogy Balló elképzelhetetlen szorgalommal és kitarással nemcsak a technika ezernyi fortélyosságát ismerte ki és győzte le, hanem önfeláldozó szeretettel tudott elmélyedni imádott mintaképeinek egymástól annyira különböző világába is. Hogy ez mennyire sikerült neki, arról mi sem tanuskodik jobban, mint az, hogy egyforma biztossággal másolja Van Eycket és Franz Halsot, tehát a hajszálfinomat és a legszelebb vésetűt, az ájtatost és a hahotázót.

A téli tárlat, a Képzőművészeti Társulat téli kiállítása, mint rendszerint, ezúttal is bőségesen kínálja látóival, több mint hatszáz tárgyat, tehát egy jókora múzeumra valót. Körülbelül az utóbbi években megszokott művész-társasági szerepel rajta, a különálló művészeti csoportokba tömörülők nagy része most is távol maradt. Ez egy kissé egyformává teszi a tárlatot, amely túlnyomó részében egykor jól bevált motívumok, a polgári „Kunst für alle“-nak többé-kevésbé ügyes ismételtetése. Ebből a szorgalmas, de legtöbbször egyhangú társaságból ismét majdnem ugyanazok emelkednek ki némileg, akik máskor is; említjük meg ezek közül *Bosznay Istvánt, Szlányi Lajost, Gy. Sándor Józsefet, Farakas Lőrincet, Horváth Bélát, Gadl Ferencet, Mérő Istvánt, Nádler Róbertet, Komáromy Katz Endrét, Páldy Zoltánt, Lechner Józsefet, Lühsdorf Károlyt, Barkász Lajost* stb., stb.

A tárlatnak kollektív részei is vannak; a legnagyobb gyűjteménnyel Hollandiában élő tájképfestőnk, *Mendlik Oszkár* szerepel, a tenger hullámainak szerelmese. Majdnem száz olajfestményét állította ki, melyek egytől-egyik a habok játékát mutatják. Az alig fodrozódó tengermozgástól a viharos Óceán házmagasságig tornyosuló hullámszörnyetegéig minden átmenettel megismertetnek, az olmosan sűrű égből alatt feketéllő víztükrök és a halvány-azurkék színekben fürdő közepé minden változatot elének tárnak. Meglepően hűséges iparkodással, de viszont némi korlátozottsággal. Mindig

egy kissé hűvösen, mintha inkább a tudós megfigyelő szeme és pontossága, mint a művészi képzelet működne. *Mendlik* lát és regisztrál, de a lelke nem dalol együtt a napsütésben imbolygó hullámokkal, nem harsog a partra tóduló fehér habokkal, nem bömböl együtt a széllel harcoló óriási hullámtarajokkal. *Mendlik* tengerének láttára soha sincsen az az érzésünk, hogy a természetet mozgató őserők játékává lettünk, hullámai hangtalanok, sőt néha súlytalanok is, nem zúdulnak olyan félelmesen ránk, mint *Courbet* tengere.

Poll Hugó fátyolos, elmosódott pasztelljei egy kisebb termet töltenek be. *Poll* a pasztell-technikájának leghívebb művelője, aki negyvenéves művészi pályafutása alatt a lágy, színes kréták minden technikai csínját-bínját kiismerte. Ábrázolásmódja legtöbbször hamvasan elmosódó, párásan csillogó formákat ad, nem szereti a nagy ellentéteket, mély árnyékokat, rikító színeket, de annál inkább az enyhén váltakozó hamvas tarka-barkaságot. Legtöbbször párásan fátyolos, de egy kissé még napsütötte atmoszféra vibrálásában oldja fel témáit, anélkül, hogy a konturokat felbontaná, vagy nagyobb színfoltokban látna. Élményei ma már nem mindig a legfrissebbek, szereti ismételtetni magát és lágy finomkodásában, hamvasága erőtlenségében néha modoros is.

Néhány *Glatter* Gyula gyűjteménye mai arcképfestésünk nem éppen legörvendetesebb viszonyai közé vezet. *Glatter* virtuóz hajlandóságai már kora fiatalágában jelentkeztek. Gyorsan, könnyen rajzolt és festett, de inkább csak külsőséges tehetség volt, nem alkotó, hanem csupán ügyeskedő. Arcképfestésre adta magát, melyben a főszűrt az előkelő elsimításra helyezte. Természetes, hogy ezen az úton nagy anyagi sikerei voltak. Az egyéniség ábrázolásával viszont annál kevésbé törődött, ez különben nem is volt csoda, mert a hiúságától korlátolt ember a festőtől majd mindig azt kívánja, hogy szépek és előkelőnek fesse és megijed, ha a vásznon valódi ábrázattal találkozik. Ettől *Glatter* mindig

óvakodott, jutalmát el is nyerte, Budapest legkeresettebb női arcképfestőjévé lett. Lelke mélyén mégis mozgott valami elégedetlenség, érezte, hogy nem igazi művészettel keresi kenyerét. Sóvárogni kezdett az igazságra és amidőn behizonyosodott, hogy nem tudja elérni, öngyilkossá lett. De még ez a valóban tragikus vég sem tud fátyolt borítani arcképbábrázolásának gyakran ijesztő ürességére és felületességére.

A közönség művészetellenes hajlandóságainak, sajnos, legtöbb arcképfestőnk meghozza az áldozatokat. Közülük *Kukán Géza* is, aki szintén felső ellentmondás nélkül alakítja kifejezőtelen bábukká női arcképeit. Ezekben a képeiben nem találjuk meg még azt a pontos és gondos testfelülettanulmányt sem, amely férfi aktos képeinek legjava tulajdonságai közé tartozott, persze nem fért volna össze a női hiúságot legyezgető rőtussal. Van azonban itt látható arcképei között egy, amely persze más utakon, mint a többiek, határozottan ér erős jellemzést ér el. Márton Ferenc festőművész arcképeire gondolunk, amely némely rutinoskodást leszámítva, olyan ábrázoló erőit és frissiséget mutat, hogy messzire kirí *Kukán* egyéb képei közül.

Lélektelenkedés nyilvánul meg a portréfestésben szinte végig az egész vonalon. Mintha mindegyik festőnk azt a célt tűzte volna ki maga elé, hogy *László Fülöp* modorát közelítse meg, de csak előkelő kiállások, festésbeli virtuózkodások erőtlen erőlködése sír le legtöbbjük képeiről, mert hiszen virtuóznak is születni kell. Nem csoda, ha közülük még mindig messzire kiemelkedik bálványuk *László Fülöp*, aki e tárlatra szokott modorosságával festette meg *Rákosi Jenő* arcképét. De mindenestre biztos virtuóztatással és nem ügyetlenkedve, mint utánzó.

Ebből a felületesen simulékony és erőtlenül jellegtelen portrévilágtól mindenestre erősen különbözik *Karlovsky Bertalannak* jóval egyénibb arcképbábrázolásmódja. Az élesen szemügyre vett embert nem egyszerűsíti le üres típusbábvá, jelentéktelen mosolyosztogató figurává, vagy a divatlapi előkelőség hetykekiállás reme-

kévé. Bár ő is pózt erőszakol rája és ő sem közvetlenül az emberi lélekbe markoló ábrázoló. De az a póz, melybe az arcokat belégyúrja jobb a többiekénél, az egyéni jelentékenység büszke megérezésének barokkos beállítású gesztusa és mindig valami az odi profanum volgusból, az úri akarásnak gyakran condottieri keménységű maszka, sajnos, hogy csak maszk, gyakran csak olyan álarc, mely nem tud igazi arccá válni. Ettől és a hátrazeggett fej és a távoltartó tekintet külsőségeitől arcképei gyakran sablonos hasonlóságot nyernek, de mégis minden esetben erős alakító akaratot árulnak el. S ha modorossá válnak is és inkább elzárják a lelket, semmint-hogy feltárnák s ha néha hamisítanak is, ez nem olyan olcsó hazugság, mint az emberi hiúság megalkuvó arcképkiszolgálóié. *Karlovsky* különben alapjában a gesztus romantikusa, ami feszülő ellentétben áll nála a részletezés aprólékos pontosság ábrázolásával, amely végső eredményben éppen olyan távol esik a naturalisztikus optikai képtől, mint alakjainak erősen kiellentétezett síkokban való elhelyezése, mert valami, szinte patológiusan túlfeljődött élete van nála a test bőrének: a túlzott élethűség túlzott hangsúlya halálos merevséggé stilizálódik.

A tárlat szobrászai közül *Szentgyörgyi István* egész kollekciónal jelent meg. Erejét legjobban intim témák keretén belül tudja kifejteni, amiről itt egy sikerült kút kompozíciója tanuskodik. A többi szobrászok a megszokottak, a megszokott keretek között, a megszokott közepes színvonalon sokban emlékeztetnek arcképfestőinkre, jellegzetesség helyett megalkuvásokat, vagy életteleniséget adnak. A stilizálás, különösen monumentális irányban, messzire van tőlük és miközben az agyagot mintázzák, ez marad kifejezésük korlátja is, sem bronzban sem kőben nem tudnak gondolkodni. Legnagyobbbrészt festőien látnak és nem a három dimenzióra tagoló tér keménységében. Tudnak finomat alkotni a kisplasztika terén, de nagyobb terjedelmű kompozícióik is kisszerűek

s ami még rosszabb: legtöbbnyire tétován bizonytalanok és széthullók. Aki végigsétál a Múcsarnok szobrai között, megkapja a magyarázatát annak, hogy mért nem tudunk külföldi művészeti kiállításainkon szobrászainkkal olyan eredményesen szerepelni, mint festőinknek.

Festészet és cukrászda. Ezt a furcsa címet nem mi eszeltük ki, hanem önmagától adta tollunkra művészeink egyik csoportjának egy meglehetősen kétségbeesett és nagyon szerencsétlen próbálkozása.

Az *Uj Művészek Egyesülete* ugyanis alkalmi kiállítást rendezett *Umetár* cím alatt valamelyik Rákóczi-úti cukrászdában. A meghívót *Pécsi-Pilch* Dezső és *Antal József* írták alá. Megtudtuk belőle, hogy e tárlat egész napon át díjtalanul megtekinthető és zenés ótórái téával van összekötve. Az ugyan csak öt órára hirdetett ünnepélyes bemutatóra el is mentünk, de bevalljuk, hogy már e'őre jókora kétségekkel. A cukrászdában fel-le futkostak a kiszolgálólányok; pincérek, zenészek kezdtek gyülekezni és hangolni. Képek iránt érdeklődőket nem igen láttunk, de az asztalok körül már elég nagy számmal helyezkedett el a nem épen belvárosi színvonalú uzsonnára, zenére, de festészetre aligha étes közönség. Minthogy a képek természetesen a falon az asztalok mögött lógnak, amelyeken a közönség uzsonnázott, komoly megtekintésről szó sem lehetett, pedig, úgy látszott, még a pincérektől is sűrűn megzavart távolból is, hogy művészi alkotások is vannak közöttük. Komoly szemlélésről és értékelésről azonban ebben a különös környezetben annyi akadályozás mellett szó sem lehetett. Kénytelenek voltunk eltávozni, annál is inkább, mert a lehető leg-szerencsétlenebb kísérletnek tartjuk ezt a próbálkozást. A művészek azt hiszik, hogy a sűrűn látogatott helyiségben talán vevők is fognak akadni, aztán ingyen kiállítási helyiséghez jutottak. A cukrász forgalmának emelkedését várja, mert hiszen a látogató, ha már képet nem is vesz, legalább az ő olcsóbb és realisabb édességeiből fog valamit elfogyasztani. Azt hisszük, hogy mindkét fél alaposan tévedett. Az a közönség, mely odajár, nem a magyar kép-vásárló közönség. Ez úgy, mint mi is,

lehetetlen, hogy vissza ne borzadjon a művészet ilyen furcsa profanizálásától, mely végül még anyagi eredményre sem vezet.

Egy haszna azonban mindenesetre van ennek a furcsa kísérletnek. Ráirányítja a figyelmet arra, hogy Budapestben nagyon kevés a képkiallítási helyiség. A Múcsarnok a Képzőművészeti Társulat fölötté lanya és nagyon egyoldalú kiállítási rendszere miatt egyáltalában nincsen kellőképen kihasználva, az Ernst-Múzeum és a Nemzeti Szalon tere pedig nagyon korlátolt, egyéb kiállítási helyiségünk, néhány teljesen magánjellegű képerkeskedőtől eltekintve, nincsen.

Ez az állapot elsősorban is a művészifjúságot sújtja és leginkább azokat a fiatal festőinket, akik új kifejezési módokkal próbálnak érvényesülni. Ezeket a célokat szolgálta évek hosszú során át a jobblétre szerendült *Művészház* és a szintén megszűnt *Belvedere*. Az új művészi alakulások azonban a mai áldatlan gazdasági helyzetben nem tudnak annyi pénzt előteremteni, hogy önálló, vagy együttesen közös kiállítási helyiséget szerezzenek maguknak, a meglévők pedig kénytelenek a jövedelmezőség szempontjait is figyelembe venni, már pedig a forradalmi művészifjúság kiállításai vajmi keveset szoktak jövedelmezni. De akármilyen sok éretlen tücsköt-bogarat kaptunk is legtöbbnyire efféle kiállításokon, a tapasztalat azt mutatta, hogy sokszor valódi tehetségek jelentkezéséhez is hozzájárultak, úgyhogy abban a nagyarányú művészeti programban, amelyet a művészeti kongresszus maga elé tűzött és amelynek beváltását természetesen az államtól várja, kiállítási helyiségeink szaporítását és különösen a művészifjúság ez irányban való megsegítését is fel kellett volna venni. De ezen a kongresszuson ismét csak a teljes, vagy félig-meddig már beérkezettek jutottak szóhoz, akik bizony megfeledeztek arról, hogy fiatalságukban mennyit kellett szenvedniök, amíg egy kis levegőhöz, azaz közönséghez jutottak.

Ha lesz elég kiállítási helyiségünk, akkor az *Umetár* esetéhez hasonló szerencsétlen kisiklások nem fognak többé előfordulni, a cukrászda cukrászda marad, a művészek pedig nem lesznek kénytelenek elkeseredésükben ilyen megalázó megoldásokkal próbálkozni.

Farkas Zoltán.